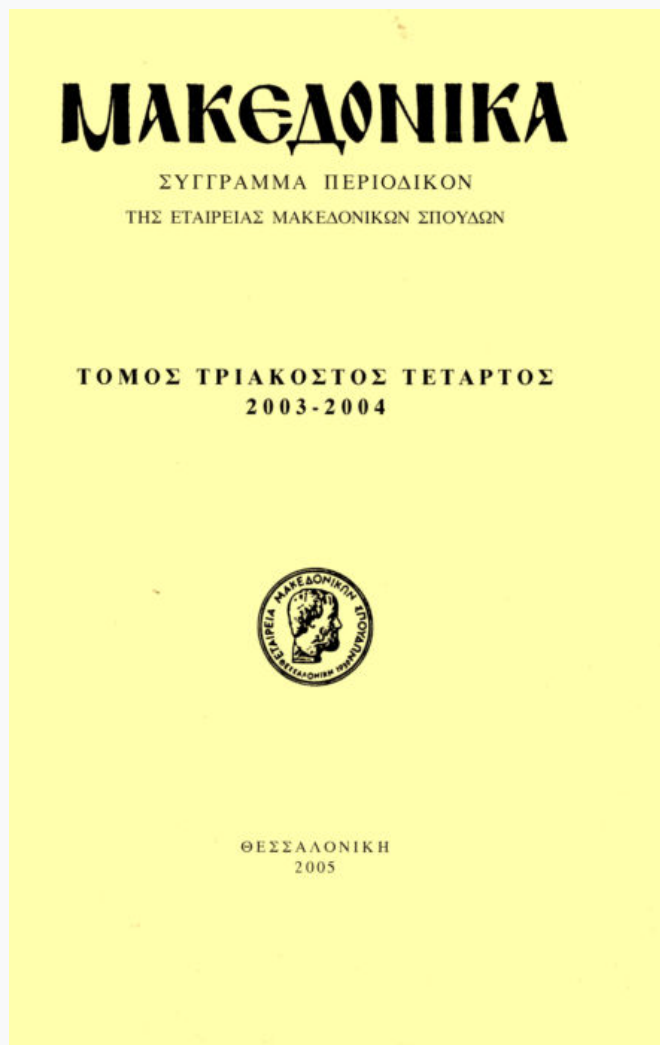

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.889](https://doi.org/10.12681/makedonika.889)

Copyright © 2015, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα. *Μακεδονικά*, 34(1), 438–440.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.889>

Αυτό σημαίνει ότι στόχευση των εκδοτών ήταν η διάχυση των έμπορικῶν, μέ τή σημερινή έννοια, βιβλίων καί ότι τά φιλολογικά έργα, μολονότι δέν κυριαρχοῦν, ἔχουν καί αὐτά τή σημασία τους. Λείπει, ὁμως, κατά τοῦ κ. Κ.Π. ἡ καλλιτεχνική αἴσθηση τῶν εκδοτῶν. Ὁ κ. Κ.Π., πρόσεξε, ὡσαύτως, ὅτι ὁ τόπος ἐκδόσεως εἶναι ψευδεπίγραφος· ἀντί γιά τή Θεσσαλονίκη ἀναγράφεται ἡ Ἀθήνα ἢ ἡ Λειψία. Καί τοῦτο ἐκ τοῦ φόβου τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἀξιοσημείωτος, ἀλλά ἄκρως εὐλογος, εἶναι ὁ ἀριθμός τῶν δύο μοναδικῶν ἐκδόσεων τό 1898. Τά γεγονότα τοῦ 1897 εἶχαν καί ἐδῶ τόν ἀντίκτυπό τους. Ἐντούτοις αξιοσημείωτη παρουσιάζεται ἡ ἐκδοσις ἐφημερίδων μεταξὺ 1901-1912 ἀνέρχονται σέ δέκα ἔξι καί δύο περιοδικά (*Θερμαῖκαί Ἡμέραι* καί *Οἰκονομική Ἐπιθεώρηση*). Κατά τήν περίοδο 1901-1912 ἐξεδόθησαν ἐβδομήντα ἔξι βιβλία (10 φιλολογικά-λογοτεχνικά, 19 παιδαγωγικά, 34 τῶν συλλόγων καί λιγότερα ἠθικοπλαστικά-θηρησκευτικά). Οἱ παρατιθέμενοι δύο πίνακες εἶναι πολὺ χρήσιμοι γιά τόν ἀγαπῶντα τίς στατιστικές συγκρίσεις.

Στό κεφάλαιο *Commerce du livre* (Τό ἐμπόριο τοῦ βιβλίου) ὁ κ. Κ.Π. ἀναζητεῖ τοὺς βιβλιοπῶλες τῆς Θεσσαλονίκης καί ἀναφέρει, πλὴν τοῦ Μ. Γκαριμπολά, τόν Θεόδωρο Χοῦδᾶ, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία στήν πόλιν μας χρονολογεῖται ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἱ. Προσθέτομε ἐδῶ ὅτι ἡ οἰκογένεια Χοῦδᾶ, κεφαλόντικης καταγωγῆς, ἔχει πολλὰ μέλη τῆς ἐγκατεστημένη στή Θεσσαλονίκη καί ἀσκοῦντα διάφορα ἐπαγγέλματα (βλ. Κ. Δ. Μέρτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, ἐκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1947, passim). Βιβλιεμπόριο ἀσκοῦσαν, ὡσαύτως οἱ ἐκδότες Κ. Δαρζιλοβίτης, Ν. Βαγλαμᾶλης (1868-1874, 1881-1883), Σοφ. Γκαμπολάς, Θωμᾶς Θάνου, ὁ γιός του Χρήστος, Ν. Γ. Βικτόπουλος (1879) πού συνεταιρίζεται μέ τόν Στ. Θάνο, καί τόν Ἀρ. Μενεξέ καί τόν Ἀντωνιάδη (1896 ci.), S. Grasso πού πρακτόρευε τόν Ἐσπερο τῆς Λειψίας, ὁ Δ. Κ. Βουλουσσόπουλος (1885), ὁ Νικ. Χριστομάνος (1885).

Τήν περίοδο 1901-1912 στοὺς ἴδιους περίπου βιβλιοπῶλες προστίθενται καί ἄλλοι ὥς οἱ Καλογερόπουλος-Βελλίδης, Ἰω. Κούσκουρας, Γ. Χατζηγεωργίου, Δ. Γ. Σωινίδης, ὁ Ν. Α. Ξενοφάνιδης, οἱ Δεπάστας-Σφύρας-Γεράρδος, ὁ Ν. Ἀντωνιάδης.

Ἀκολουθεῖ ἡ βιβλιογραφία τῶν ἐλληνικῶν ἐντύπων ἀπὸ τό 1850-1912, πού ἀνέρχονται στίς 250, ὅπου προστίθενται οἱ ἐκδόσεις χωρὶς χρονολογία ἀριθμ. 251-277+278-279 προσθῆκες τοῦ ἔτους 1884.

Συμπερασματικῶς, ἡ βιβλιογραφία τοῦ κ. Κ.Π. εἶναι μία σημαντική συμβολή στήν πνευματική κίνηση καί ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης σέ μία κρίσιμη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς, ὅπου τό ἐλληνικό βιβλίό καί τό περιοδικό, ἡ τυπογραφία ἐν γένει, ἔχουν μείζονα λόγο ὄχι μόνον στόν πολιτισμό τῆς πόλεως, ἀλλά καί στήν ἐνίσχυση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν πολιτῶν τῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Γιῶργος Φ. Ρουμελιώτης, *Ὁ Νέος Ἑλληνισμός στήν Ἑδεσσα (Βοδενά) τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 19ῷ αἰῶνα. Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἑδεσσας τοῦ 19ῷ αἰῶνα*, Ἐκδόσεις Λαογραφική Ἑταιρεία Ν. Πέλλας, Ἑδεσσα 2000, σσ. 208.

Ὁ Γιῶργος Ρουμελιώτης, νέος ἐκπαιδευτικός, δραστηριοποιεῖται ἐδῶ καί χρόνια στοὺς πνευματικούς κύκλους τῆς Ἑδεσσας, ἐκδότης ἐφημερίδος καί περιοδικοῦ πού προβάλλουν στό εὐρύτερο κοινό τήν ἱστορία τῆς πόλεώς του. Ἡ παρούσα ἐκδοσις εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἑδεσσας, ἔτσι τουλάχιστον τήν ἐκτιμᾷ ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βιβλίου. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. γράφει στήν

είσαγωγή του, στο βιβλίο του παρελαύνουν Έδεσσαίοι λόγιοι, φιλικοί και αγωνιστές της Έθνικης Παλιγγενεσίας, διδάσκαλοι και σχολεία, κληρικοί και επιφανείς συμπολίτες του τοῦ 19ου αἰ., ἄλλα καὶ κοινοτικοὶ θεσμοὶ καὶ μία διακεκριμένη ἑλληνομάθεια τῶν Έδεσσαίων. Ένας δὴλ. γενναῖος καὶ δυναμικὸς Νέος Έλληνισμός.

Στὸ πρῶτο μέρος ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. κάμει λόγο γιὰ τὸν Έδεσσαῖο λόγιο Νικόλαο Δημητρίου, τὸν Λογοθέτη Βοδενῶν, διδάσκαλο Βοδενῶν περὶ τὸ 1792 ποῦ ἀλληλογραφοῦσε μὲ λογίους τῆς ἐποχῆς του, ὅπως τὸν Ίω. Βηλαρά, στὸν ὁποῖο μάλιστα ἤσκησε καὶ κριτικῇ συνθέτει, ἐπίσης, ὁ συγγρ. τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τοῦ Νικολάου Δημητρίου ξεδιαλώνοντας, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτήν, ἀρκετὰ προσωπογραφικὰ τῆς οἰκογενείας Δημητρίου, ἄλλα καὶ ἄλλα ἀφορῶντα στὴ λειτουργία τοῦ περιωνύμου Έλληνομουσεῖου τῶν Βοδενῶν, τίς ἱατρικὲς σπουδὲς τοῦ Νικολάου Δημητρίου στὴ Βιέννη, τὴ θέση του στὸ γλωσσικὸ ζήτημα ποῦ ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴν τῶν ἀρχαῖστών, τῶν δημοτικιστῶν, τῶν κοραϊστῶν, τίς σχέσεις του μὲ τὸν Λαρισαῖο λόγιο Ίω. Οἰκονόμου καὶ τὸν Χριστόδ. Κονομάτη, τὴ διαμάχη του μὲ τὸν Βηλαρά γιὰ τὸ γλωσσικὸ: ὁ Δημητρίου ἤθελε μίαν γλῶσσα *ἀπλῇ, καθαρὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σπουδαίους μεταχειριστῇ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀμαθεῖς καταληπτῇ*. Ἀκολουθῶς ὁ συγγρ. παρουσιάζει τὸν υἱὸ τοῦ Δημητρίου Ἀναστάσιο καὶ τὸν ἐγγονὸ τοῦ Νικόλαο Χ΄τάσκο, ἱατρὸ Βοδενῶν.

Στὸ δεύτερο μέρος γίνεται λόγος γιὰ τοὺς Έδεσσαίους λογίους Ἰωάννη Δημητρίεως Φιλίδη Βοδινέα καὶ Κωνσταντῖνο Μηνᾶ-Μηνωῖδη· ὁ πρῶτος ἄφησε πλῆθος ἐνθουσιῶσεων ἀπὸ τίς ὁποῖες πληροφοροῦμεθα πολλὰ καὶ ποικίλα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Έδεσσας τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ., τὸν χαλασμό τῆς Νάουσας (13 Ἀπριλίου 1822), τὴ συμμετοχὴ τῶν Έδεσσαίων στὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 [*Ὁ χαλασμός ἀφανισμός τῆς Ναούσης τρώμαξεν τὴν χώραν. Παρὰ τούτοις ὁμως πολλοὶ νέοι ἀπὸ τὰ Βοδενὰ καὶ τὰ χωριά, ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ συνταχθῶν μὲ τὸ ἀνταρτικὸ ... τοῦ Μήτσου Τ(σόρα) καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν Ὀλύμπου. Ἡμεῖς ἐκάναμεν σὺναξιν εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς κρυφίως καὶ μυστικῶς καὶ ἐπαρκαλέσαμεν τὸν Ὑψιστον καὶ εὐλογήσῃ τὰ ὅπλα τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν τέκνων μας καὶ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ τὸ ἄτυχον ἔθνος μας τῶν Ἑλλήνων. Τὸ αὐτὸ ἔγινε καὶ εἰς τὰ χωριά*]. Ἀσχολεῖται κατόπιν ὁ συγγρ. μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Μηνωῖδη, τίς σπουδὲς του στὸ Έλληνομουσεῖο Βοδενῶν, στὴ Θεσσαλονίκῃ κοντὰ στὸν Ἀθανάσιο Πάριο, τὴ διδασκαλία του στὶς Σέρρες, τὴ φυγὴ του στὴ Γαλλία, τὴ γνωριμία του μὲ τὸν Ἀδαμάντιο Κοραῖ, τὴν ἐργογραφία του, τὴ δράση του στὸ Παρίσι κατὰ τὸν Ἀγῶνα, τὸν κατοπινὸ ἀντικοραϊσμό του καὶ τὴ σχέση του μὲ τὸν ἀντίπαλό του Κοραῖ Παναγιώτη Κοδρικᾶ, τὴ φιλία του μὲ τὸν Καποδίστρια, τὴν ἀντιπάθειά του πρὸς τοὺς Βαναρούς, τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Ἀθήνα τὸ 1853, τὴν προσφορὰ του στὴν ἀναβίωση τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Στὸ τρίτο μέρος ὁ συγγρ. γράφει γιὰ τοὺς Έδεσσαίους ἀγωνιστὲς τοῦ 1821 Παναγιώτη Ναοῦμ καὶ Κωνσταντῖνο Μπίνο· ὁ πρῶτος ἦταν ἐμπορὸς συνδεόμενος μὲ τίς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, ὅπου καὶ μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία, συναγωνιστὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, ἀγωνίσθηκε στὴ Μακεδονία, στὴ Νάουσα ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Έδεσσαίων, κατῆλθε στὴ Ν. Ἑλλάδα μὲ τοὺς δύο ἀδελφοὺς του, διετέλεσε πληρεξούσιος τῶν Μακεδόνων στίς Ἐθνοσυνελεύσεις ἀγωνιζόμενος γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας καὶ παρὰ τίς ἀρνητικὲς κρίσεις γι' αὐτὸν τοῦ Ν. Κασομούλη, ὑπῆρξε σημαντικὴ προσωπικότητα τῆς ἐποχῆς του. Φέρεται μάλιστα μοσχοπολιτικῆς καταγωγῆς, ποῦ σημαίνει ἐγκατάσταση μοσχοπολιτῶν, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Μοσχολόεως, στὴν Έδεσσα (1769 καὶ ἔπειτα). Ὁ Κ. Μπίνος ἔλαβε ἐνεργὸ μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὀλύμπου τὸ 1821 μαζί μὲ τὸν Διαμαντὴ Νικολάου καὶ ἔπειτα στὴ Χαλκιδική, τὴ Σκιάθου, τὴ Σκόπελο, τὸ Τρίκερι, τὴν Ὑδρα καὶ πάλι στὸ Τρίκερι καὶ

τή Σκόπελο μέ τελική ἐγκατάσταση στή Νέα Πέλλα. Τό ἐλεύθερο ἑλληνικό κράτος τόν τίμησε μέ διάφορους στρατιωτικούς βαθμούς, ἀλλά καί τόν πλήγωσε βγάζοντας τήν περιουσία του σέ πλειστηριασμό. Σημειώτέον ὅτι ὁ Μπίνος φέρεται καταγόμενος ἀπό τήν Κατερίνη.

Τό τέταρτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Γ.Φ.Ρ. εἶναι ἀφιερωμένο στά ἑλληνικά σχολεῖα καί τούς διδασκάλους τῆς Ἑδεσσας πρὶν τό 1846, ὅπου ὁ συγγρ. ἀποδεικνύει ὅτι στήν πόλη του λειτουργοῦσαν σχολεῖα πρὸ τοῦ 1821 –τεκμηριωμένα τό 1836 καί 1837– καί τρία ἰδιωτικά γραμματοδιδασκαλεῖα μετά τό 1821. Ἀσχολεῖται, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. μέ τούς διδασκάλους Ἰωάννη Μπουσέλα (1837-1839), Ἰω. Γουγούση (post 1821), Στογιάννη Τσαλίκη, Στογιάννο, Ἀναστ. Μαργαρίτη, ὅλοι τους μετά τό 1821.

Τό πέμπτο μέρος εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς ἐπιφανεῖς Ἑδεσσαῖους κατά τό πρῶτο μισό τοῦ 19^{ου} αἰ. ὡς ὁ Πρῶτος Ἰωάννου, ὁ τελευταῖος λογοθέτης τῆς πόλεως, ὁ Ἀνδρέας Ἰω. Οἰκονόμου (1790-1860), ὁ φιλικός Νεδέλκος Λουινιάς, οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21 Νικόλαος Ἀθανασίου, Ἀναστάσιος Δημητρίου, Δημήτριος Τροῦτζος καί πολλοί ἄλλοι.

Στό ἕκτο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγρ. κάμει λόγο γιά τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Χρύσανθο ἀπό τό Γραμματικό Βοδενῶν (1768-1834) τοῦ ὁποῖου παρακολουθεῖ τήν πορεία ὡς μαθητοῦ στό Γραμματικό, τήν Κοζάνη, τή Νάουσα, τή Θεσσαλονίκη, τήν ἐκλογή του ὡς μητροπολίτου Βεροῖας τό 1799, τήν ἀκόλουθη ὡς Σεργῶν τό 1811, τή μυσή του στή Φιλική Ἑταιρεία, τή σχέση του μέ τόν Ἐμμανουήλ Παπᾶ, τίς ἐνέργειές του ὥστε νά σωθοῦν οἱ Σέρρες κατά τά γεγονότα τοῦ 1821, τήν ἐκλογή του ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τό 1824, τίς κρίσεις, θετικές καί ἀρνητικές γιά τόν ἀνδρα, γιά τόν ὁποῖο ἡ κρίση τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. εἶναι πολύ θετική.

Στό ἕβδομο μέρος ὁ συγγρ. ὁμιλεῖ γιά τήν Ἑδεσσα ὑπό τόν Ἀλή Πασᾶ, γιά τόν ὁποῖο γράφει ὅτι, γιά λόγους πολιτικούς, ὁ Ἀλῆς ἐνίσχυσε τή θρησκευτική ἐλευθερία τῶν ὑπκόων του Ἑδεσσαίων, πού ἐκμεταλλεζόμενοι τήν πολιτική αὐτή ἐπισκεύασαν ναοὺς ἢ ἔκτισαν νέο, τήν Ἀγία Ἐλεούσα. Στήν ἴδια περίοδο ἀναφέρεται καί ἐγγραφο Ἑδεσσαίων πρὸς τόν Ἀλή ἀπό 10 Νοεμβρίου 1804, ἀπό τό ὁποῖο προκύπτει ἡ ἀρίστη κοινοτική ὁργάνωση τῆς πόλεως, ἡ ἐντυπωσιακή σύνθεση καί λειτουργία τῆς μητροπόλεως καί ὁ ρόλος τῶν συντεχνιῶν στή ζωὴ τῆς πόλεως. Ἐπισημαίνει, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. τήν ἑλληνομάθεια τῶν Ἑδεσσαίων, τήν πληθωρική ἑλληνική παρουσία στήν πόλη, σχολιάζει ὁρισμένες λανθασμένες ἀπόψεις τοῦ Ἀγγλου περιηγητοῦ W. M. Leake πού ἐπισκέπτεται τήν Ἑδεσσα τό 1806.

Τό βιβλίο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. κατακλείεται μέ τίς πηγές (ἐπιστολὴ τοῦ Νικολάου Λογοθέτου πρὸς τόν Χριστόδουλο Κονομάτη, Βηλαρά πρὸς Ἰω. Οἰκονόμου κ.λπ.) πρόκειται γιά πηγές πού χρησιμοποιήσε ὁ συγγρ. στό κύριο σῶμα τοῦ βιβλίου του. Παραθέτει, τέλος, τὴ βιβλιογραφία.

Συμπερασματικῶς τὸ ἔργο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. γιά τήν Ἑδεσσα κατά τόν 19^ο αἰ. εἶναι μία σημαντικὴ συμβολὴ γιά τὴ γνώση τῆς ἱστορίας τῆς ὁμορφῆς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλεως. Ὁ συγγρ. παρουσίασε προσωπικότητες τοῦ 19^{ου} αἰ. πού συνέδεσαν τὴ δράση τους ὄχι μόνον μέ τὴν πόλη τους, ἀλλὰ καί τὴ Μακεδονία καί τὴν Ἑλλάδα γενικότερα, ξεδιάλυνε ὁρισμένες ἀδιευκρίνιστες πτυχές τῆς ἱστορίας τῆς Ἑδεσσας, προέβαλε θεσμούς τῆς, ὡς ὁ κοινοτισμός, ἡ παιδεία, ἡ ἐκκλησία. Βιβλίο καλογραμμένο καί ἐκδομένο ἀπὸ ἓνα δραστήριο σύλλογο, τὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Νομοῦ Πέλλας, ἀναδεικνύει ἐπὶ περισσότερον τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ πόλη τῆς Μακεδονίας.